

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XVII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

SENTYABR, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 17-son (14-sentyabr, 2026-yil).– 132 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-sentyabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

KLASSIK REALIZMDA MILLIY XARAKTER VA IJTIMOY MUHIT TASVIRI: “HARD TIMES” VA “KECHA VA KUNDUZ” ROMANLARI MISOLIDA

Khodjayeva Shoira Bekbergenovna

Urganch innovatsion universitetida o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi ingliz va o'zbek klassik realizmining yirik namunalari bo'lgan Charlz Dikkensning “Hard Times” hamda Abdulhamid Cho'lponning “Kecha va kunduz” romanlarida milliy xarakter va ijtimoiy muhitning badiiy ifodalanish xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Har ikki asarda jamiyatning muayyan tarixiy bosqichidagi ijtimoiy munosabatlar, insonning muhit bilan aloqasi, qadriyatlar tizimi, shaxs erkinligi va ijtimoiy bosim masalalari realistik tasvir tamoyillari asosida yoritilgani ko'rsatib beriladi. Dikkens yaratgan sanoatlashgan Angliya muhiti bilan Cho'lpon tasvirlagan XX asr boshlaridagi Turkiston hayoti o'rtasidagi tarixiy va madaniy farqlarga qaramay, qahramon xarakterining ijtimoiy sharoit ta'sirida shakllanishi har ikki romanni birlashtiruvchi muhim poetik xususiyat ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: klassik realizm, milliy xarakter, ijtimoiy muhit, Charlz Dikkens, Abdulhamid Cho'lpon, “Hard Times”, “Kecha va kunduz”, qiyosiy tahlil, ijtimoiy ziddiyat, milliy qadriyat.

DEPICTION OF NATIONAL CHARACTER AND SOCIAL ENVIRONMENT IN CLASSICAL REALISM: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOVELS “HARD TIMES” AND “KECHA VA KUNDUZ”

Khodjayeva Shoira Bekbergenovna

Lecturer at Urgench Innovation University

Annotation. This paper presents a comparative analysis of the artistic portrayal of national character and social environment in two major works of English and Uzbek classical realism: Charles Dickens's “Hard Times” and Abdulhamid Cholpon's “Kecha va Kunduz” (Night and Day). It demonstrates how both works—grounded in the principles of realistic depiction—explore social relations at specific historical stages, the individual's connection to their environment, value systems, personal freedom, and the impact of social pressure. Despite the historical and cultural differences between the industrialized England depicted by Dickens and the early 20th-century Turkestan portrayed by Cholpon, the study argues that the shaping of character under the influence of social conditions serves as a crucial unifying poetic feature of both novels.

Keywords: classical realism, national character, social environment, Charles Dickens, Abdulhamid Cholpon, “Hard Times”, “Kecha va Kunduz”, comparative analysis, social conflict, national values.

DOI: <https://doi.org/10.47390/yl-dif-y2026v2i17/n12>

Realistik adabiyot inson va jamiyat munosabatlarini muayyan tarixiy sharoit, ijtimoiy muhit va kundalik turmush bilan uzviy bog'liq holda tasvirlashi bilan ajralib turadi. Realizm nazariyasida badiiy xarakter alohida shaxsning individual xususiyatlarigina emas, balki uning davri va ijtimoiy qatlamiga xos belgilarni mujassamlashtiruvchi hodisa sifatida qaraladi. G. Lukács realistik asarning kuchini individual taqdir bilan ijtimoiy-tarixiy jarayon o'rtasidagi ichki aloqani ko'rsata olishida deb hisoblaydi [1]. Shu nuqtayi nazardan Charlz Dikkensning 1854-yilda yaratilgan “Hard Times” romani va Abdulhamid Cho'lponning “Kecha va kunduz” romani turli milliy adabiy muhitda yaratilgan bo'lsa-da, jamiyatdagi murakkab o'zgarishlarni inson xarakteri orqali ochib berish jihatidan o'zaro qiyoslash imkonini beradi.

Dikkens romanida sanoat inqilobi oqibatida shakllangan ingliz jamiyatining ma'naviy va ijtimoiy muammolari Coketown shahri hamda uning aholisi misolida ifodalansa, Cho'lpon

romanida XX asr boshlaridagi Turkistonning ijtimoiy-siyosiy, maishiy va ma'naviy muhiti qahramonlar hayoti orqali gavdalandiriladi [2; 3]. Shu sababli ushbu ikki asarni qiyosiy o'rganish realizmda milliy xarakter va ijtimoiy muhit o'rtasidagi munosabatning umumiy hamda milliy xususiyatlarini aniqlashga imkon beradi.

Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, tarixiy-adabiy va kontekstual tahlil usullaridan foydalanildi. "Hard Times" va "Kecha va kunduz" romanlaridagi qahramonlar tizimi, ijtimoiy makon, muallifning jamiyatga munosabati hamda inson xarakterining tashqi muhit bilan bog'liq holda rivojlanishi qiyoslandi. Tahlilda realizmning tipik xarakter va tipik sharoit o'rtasidagi munosabatni aks ettirish xususiyati asosiy nazariy mezon sifatida olindi. Shuningdek, ikki asar yaratilgan tarixiy sharoitning farqliligi hisobga olinib, badiiy obrazlarning milliy madaniyat, turmush tarzi va ijtimoiy qadriyatlar bilan bog'liqligiga e'tibor qaratildi.

"Hard Times" romanidagi ijtimoiy muhit, avvalo, sanoat shahri Coketown obrazi orqali shakllantiriladi. Bu shahar bir xillik, mexanik hayot tarzi, zavodlar, tutun va uzluksiz mehnat bilan tavsiflanadi. Dikkins bunday muhitni oddiy fon sifatida emas, balki inson xarakteriga bevosita ta'sir qiluvchi kuch sifatida tasvirlaydi. Tomas Gradgrindning "faktlar"ga asoslangan ta'lim tizimi insoniy hissiyot, tasavvur va ma'naviy ehtiyojlarni ikkinchi darajaga tushiradi. Natijada Louisa Gradgrindning ichki dunyosi bilan tashqi ijtimoiy talablar o'rtasida chuqur ziddiyat yuzaga keladi. Dikkinsning qahramonlari industrial jamiyat sharoitida insonning iqtisodiy manfaatlar va qat'iy ijtimoiy me'yorlarga bo'ysundirilishi oqibatlarini namoyon qiladi [3; 4].

"Kecha va kunduz"da esa milliy xarakter o'zbek jamiyatiga xos oilaviy munosabatlar, diniy-maishiy qarashlar, urf-odatlar, erkak va ayolning jamiyatdagi mavqei hamda mustamlaka davri ijtimoiy tuzilishi bilan chambarchas bog'langan. Zebi obrazi orqali Cho'lpon insonning tabiiy istaklari bilan ijtimoiy muhit tomonidan belgilangan cheklovlar o'rtasidagi keskin qarama-qarshilikni ko'rsatadi. Razzoq so'fi, Qurvonbib, Akbarali mingboshi va Miryoqub kabi obrazlar esa bir xil ijtimoiy muhit ichida shakllangan turli xarakterlarni namoyish etadi. Ularning dunyoqarashi, xatti-harakati va qadriyatlari yashayotgan davrning ijtimoiy tartiblari bilan belgilanadi [2].

Har ikki romanda ayol obrazining ijtimoiy sharoit bilan munosabati ayniqsa muhimdir. Louisa va Zebi turli madaniy muhit vakillari bo'lsa-da, ularning taqdirida shaxsiy istak bilan jamiyat talabi o'rtasidagi ziddiyat mavjud. Louisa otasining ratsionalistik tarbiyasi va manfaatga asoslangan nikoh tushunchasidan aziyat chekadi. Zebi esa patriarxal muhit, oilaviy itoat va mavjud ijtimoiy an'analar doirasida o'z taqdirini erkin belgilash imkonidan mahrum bo'ladi. Demak, ikki yozuvchi ham ayol qahramon taqdiri orqali mavjud ijtimoiy tizimning inson erkinligiga ta'sirini ochib beradi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, Dikkins va Cho'lpon realizmining asosiy mushtarak jihati inson xarakterini jamiyatdan ajratmasdan tasvirlashdir. Biroq mualliflar yaratgan milliy xarakterlar bir-birini aynan takrorlamaydi. Dikkins qahramonlari XIX asr Angliyasidagi sanoatlashuv, utilitarizm va kapitalistik munosabatlar bilan bog'liq holda shakllansa, Cho'lpon qahramonlari Turkistondagi patriarxal munosabatlar, mustamlakachilik muhiti, diniy-maishiy qarashlar va yangilanishga bo'lgan ehtiyoj doirasida tasvirlanadi.

Raymond Williams Dikkins romanlarida shahar va jamiyat hayoti individual qahramonlar taqdiridan ajralmagan holda tasvirlanishini ta'kidlaydi [5]. Xuddi shu jihat Cho'lpon ijodida ham kuzatiladi: Zebi yoki Miryoqubning ruhiy holatini ular yashayotgan

ijtimoiy sharoitdan tashqarida to'liq tushunib bo'lmaydi. Badiiy xarakter shu tariqa milliy hayotning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy belgilarini o'zida mujassamlashtiruvchi vositaga aylanadi.

"Hard Times"da Coketown sanoat jamiyatining ramziy modeliga aylangan bo'lsa, "Kecha va kunduz"da mahalla, hovli, mingboshi muhiti, diniy va maishiy munosabatlar o'zbek jamiyatining tarixiy qiyofasini shakllantiradi. Shu sababli ijtimoiy makon har ikki asarda qahramon xarakterining rivojlanishini belgilovchi faol badiiy unsurdir.

"Hard Times" va "Kecha va kunduz" romanlari klassik realizmning milliy adabiyotlarda turlicha namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Charlz Dikens industrial Angliyadagi ijtimoiy tengsizlik, utilitar tafakkur va insonning mexanik hayotga bo'ysundirilishini ingliz milliy xarakteriga xos obrazlar orqali ochib bergan bo'lsa, Abdulhamid Cho'lpon XX asr boshidagi Turkiston jamiyatining maishiy, ma'naviy va ijtimoiy ziddiyatlarini o'zbek milliy xarakterlari orqali badiiy umumlashtirgan. Har ikki asarda milliy xarakter shaxsning ichki dunyosi bilangina emas, balki uni shakllantirgan tarixiy va ijtimoiy muhit bilan birgalikda namoyon bo'ladi. Shu jihatdan bu romanlar o'z davrining badiiy hujjati bo'lish bilan birga, tegishli xalqlarning ijtimoiy tajribasi, ma'naviy qadriyatlari va madaniy xotirasini saqlovchi muhim adabiy meros sifatida ham ahamiyatlidir.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Lukács G. Studies in European Realism: A Sociological Survey of the Writings of Balzac, Stendhal, Zola, Tolstoy, Gorki, and Others. – London: Hillway Publishing Company, 1950. – 277 p.
2. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Akademnashr, 2021. – 336 b.
3. Dickens Ch. Hard Times / Ed., introd. and notes by K. Flint. – London: Penguin Classics, 2003. – 368 p.
4. House H. The Dickens World. – London: Oxford University Press, 1941. – 232 p.
5. Williams R. The English Novel from Dickens to Lawrence. – London: Chatto & Windus, 1970. – 196 p.
6. Quronov D. Cho'lpon nasri poetikasi. – Toshkent: Sharq, 2004. – 288 b.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XVII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, sentyabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.

XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.

2-jild, 17-son (14-sentyabr, 2026-yil). – 132 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-sentyabr.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.